

Mauser a Enfieldka - váleční dříči #1/2

Martin Helebrant

Rubrika: Zbraně a zbroj

Publikováno s laskavým svolením nakladatelství Militaria

<http://www.militaria.cz>

Autorská práva má Militaria - Elka Press a autor

Pro oba moje dědečky slovo válka představovalo velice konkrétní pojem. Prožili dvě, z nich tu první jako aktivní, byť nedobrovolní účastníci. Také pojem světová válka se u nich vázal na krveprolití z let 1914 - 1918 a pojmy jako Piava, Isonzo, Sokal, Halič - to všechno pro ně byla místa, kde odpočívají jejich kamarádi a nebo kde se oni sami účastnili krvavé řeže. Pro naše otce je světová válka už svázána s léty 1939 - 1945. Ostatně pro moje vrstevníky obecně také. Ta první válka, válka našich dědů, dala lidstvu poprvé okusit hrůzy strojově zmechanizovaného vraždění výkvětu mladých mužů své doby. Bojiště ovládl kulomet a technika, ať již v podobě letadla, tanku nebo ponorky či plynové masky, se ochotně dala do služeb boha války. Ale i přes všechny děsivé přísliby techniky jádrem výzbroje armád byla opakovací puška. Mezi nimi zejména prosluly dvě - Mauser 98 a jeho pozdější varianty a Lee-Enfield a jeho pozdější varianty. Mauserovka byla záležitostí kontinentální Evropy a její sféry vlivu, Lee-Enfieldka pak dominovala v anglosaském světě. Na obě zbraně jejich uživatelé přísahali. Anglosaská literatura vždycky hodnotila Enfieldku jako lepší a rychlejší zbraň, německá literatura naopak tvrdila, že Mauserovka byla odolnější, robustnější a spolehlivější. Na přelomu léta a podzimu roku 2000 jsem měl možnost si obě zbraně vyzkoušet v původním vojenském provedení. Počáteční impulsy byly dva - v odborném tisku publikovaný článek a rychlopalbě z Enfieldky (samozřejmě v anglosaském odborném tisku) a do republiky dovezené historické zbraně Mauser 98 a Lee-Enfield Mk III*. Cílem testování bylo ověřit užité vlastnosti, a zejména bojovou kadenci, obou zbraní. Než ale přejdeme k vlastnímu testování a jeho výsledkům, dovoluji mi několik slov o obou zbraních, jejich vývoji a o způsobu, jak jej jejich doboví uživatelé používali a proč.

Obě zbraně jsou výsledkem postupného zlepšování starších modelů. U Mauseru se jednalo o předcházející modely z let 1888 a dalších, u Enfieldky šlo o pušky Lee-Metford. Dá se říci, že se jednalo o opakováčky "druhé generace". Vojáci si již na opakovací zbraně zvykli a tato "druhá generace" pro ně již představovala jen zlepšení uživatelského komfortu a hlavně spolehlivosti. S oběma zbraněmi došlo k nasazení střeliva s bezdýmným prachem a náhle se tak pronikavě zvýšil účinný dostřel zbraně. Svůj křest ohněm prodělala Mauserova opakováčka v bojích Američanů se Španěly na Kubě. Lee-Metford si své začátky odbyla v koloniálních válkách britského impéria. Poprvé se tyto zbraně setkaly tváří v tvář (tedy vlastně spíš ústí v ústí) během Búrské války, kde Búrové velmi často používali mauserovky, zatímco vojska Jejích Veličenstva byla vyzbrojena již první verzí Lee-Enfield Mark I. Po technické stránce jsou si obě zbraně v principu podobné. Obě používají válcový odsuvný závěr ovládaný klikou. Obě zbraně mají přímoběžný úderník. Tady ale technická podobnost končí. Zatímco uzamykací ozuby Mauserovky 98 leží hned za čelem závěru a uzamykají se přímo do hlavně, ozuby Lee-Enfieldky jsou posunuty mnohem víc dozadu a uzamykají se do rámu zbraně, za nabíjecím a výhozným okénkem. Úderník Mauseru 98 je napínán při

uzamykání závěru, prostřednictvím šroubového pohybu závěru při otočení klikou závěru dolů. Úderník Lee Enfieldky je napínán při zasouvání náboje do hlavně, přímým tlakem ruky na kliku závěru. Jako jistou výhodou tohoto řešení lze uvést kromě jednodušší konstrukce také skutečnost, že voják má možnost napnout úderník prostým uchopením za jeho temeno a tahem vzad. Mauser je zásobován z nábojové schránky s kapacitou 5 nábojů, Lee Enfieldka má schránkový zásobník na 10 nábojů. Obě zbraně lze doplňovat střelivem z nábojových pásků, což značně zvyšuje bojovou kadenci zbraně. Pojistka Mauseru 98 je umístěna na úderníkové matici a tvoří ji klasické křídélko. Pojistka Lee-Enfield je umístěna na levé straně pažby, na úrovni zadní úpony spoušťového lučiku. Tvoří ji páčka, jejímž překlápěním dopředu a dozadu se zbraň zajišťuje/ odjišťuje. Obě zbraně jsou vybaveny otevřenými miřidly. Muška i hledí Lee-Enfield Mark III* jsou chráněny po stranách kovovým "ušima", muška je hranolová a výřez v hledí pravoúhlý. Mauser 98 má mušku posazenou na ústí hlavně volně, bez chráničů, plátek hledí je chráněn boky hledí. Muška je stříšková a zářez v hledí má tvar V.

Jak již jsem uvedl, obě zbraně se poprvé střetly v Búrské válce v letech 1899 - 1902. Britská armáda v té době již pochopila význam teorie "nasycení prostoru palbou", ostatně byla jednou z prvních armád světa, která přijala do řádné výzbroje kulomety, přesto se chovala ve svých předpisech podivně. Ačkoliv již tehdejší verze Lee-Enfieldek měly odnímatelný zásobník, vojenské teoretiky z řad důstojníků jímali děs z toho, že nasazení opakovaček povede u mužstva k nemístnému plýtvání střelivem. Proto byla puška vybavena uzávěrkou zásobníku. Ta uzavírala vyústění zásobníku, tvořila vlastně dno nábojiště a voják používal zbraň jako jednoranou, s nabíjením přímo do hlavně. Až teprve v případě krajní nouze, ale určitě ne dřív, voják směl uchopit výstupek uzávěrky zásobníku, tahem doprava otevřel zásobníkovou šachtu a začal používat zbraň tak, byla původně navržena, tedy jako opakovačku. Búrové nic takového na svých Mauserovkách neměli. Navíc byli vesměs vynikající střelci a tak ve střeleckých soubojích měli navrch. Britská armáda svoje kulomety navíc měla na těžkých, v podstatě dělostřeleckých lafetách a tudíž jejich manévrovatelnost byla omezená. Nasycení prostoru palbou se prostě nedařilo. K úspěchu také nepřispělo, že na rozdíl od Lee-Enfield Mark I byly Mauserovy ručnice zařízeny na doplňování pomocí nabíjecích pásků. Búrové prostě měli palebně navrch. S jednou výjimkou. Na svých puškách měli britští Tomíci tzv. salvová miřidla. Nejednalo se o nic extrémně složitěho. Na levé straně předpažbí, blízko k ústí hlavně, bylo umístěno otočné raménko s muškou. Na levé straně rámu zbraně, u páčky pojistky, bylo druhé raménko, které neslo na svém konci malý dioptrický průhledík. Tato miřidla byla určena pro střelbu na extrémní vzdálenosti, až k 1 500 yardů a dál. Používala se v případě, že jednotka spatřila prostor soustředění nepřítele, ten byl příliš daleko pro mířenou střelbu na jednotlivce, ale opět ono "sycení prostoru palbou" umožňovalo narušit soustředění sil nepřítele a jeho nástup do boje. Vypadá to divně, ale fungovalo to. Britové nakonec Búrskou válku vyhráli. A začali si brát ponaučení. Především urychleně upravili Lee-Enfieldky na doplňování nabíjecím páskem. Na základě připomínek mužstva a finančních složek armády se rozhodli sjednotit výzbroj pěchoty a kavalerie. Výsledkem byla puška označovaná nadále jako Short (= krátká), Magazine (= se zásobníkem), Lee (jméno konstruktéra zbraně)-Enfield (autoři vývrtu), zkráceně SMLE. Tato zbraň neměla z počátku mnoho příznivců. Byla krátká, 1132 mm, ale přitom delší než normální jezdecká karabina, nevzhledná, vytýkalo se jí, že malá vzdálenost mezi miřidly bude mít nepříznivý vliv na přesnost střelby. A také že voják touto zbraní vyzbrojený bude mít v porovnání se svými protivníky ozbrojenými dlouhými pěchotními puškami nevýhodu krátkého dosahu při boji na bodák. V té době byl bodák zcela běžnou součástí výzbroje pěšáka, stejně jako se očekával souboj na bodák, takže ta poslední výtka byla vnímána velice vážně. Proto k SMLE vznikl velice dlouhý bodák, impozantní chladná zbraň, na níž někteří z uživatelů přísahali, jiní ji stejně nadšeně odmítali jako neohrabanou. Britská armáda převzala do výzbroje SMLE 23.

prosince 1902. Do první světové války ale nastupovali Tomíci s puškou SMLE Mark III, přijatou do výzbroje 26. ledna 1907. Hlavním rozdílem byla nová miřidla, která se skládala již z hranolové mušky (namísto původní perličkové) a hledí s výřezem ve tvaru U. Změnily doznalo také vedení nabíjecího pásku. Mark III ještě měl uzávěrku závěru a salvová miřidla. Za války pak vznikla další verze, SMLE Mark III*, která v zájmu zjednodušení výroby a na základě válečných zkušeností již nebyla vybavena uzávěrkou ani salvovými miřidly. Byla přijata v lednu 1916. Kromě techniky se měnil také způsob používání zbraní. Vrchní velitel britských ozbrojených sil, lord Roberts, byl jedním z nejlepších vojáků, jaký kdy koruně sloužil a hlavně, byl přemýšlivý. Nápad s dlouhým bajonetem je připisován právě jemu, ale to není to nejdůležitější. Změnil střelecký výcvik britské armády. Především pochopil ze svých zkušeností z Búrské války, že je nutno naučit mířené palbě. Britská armáda proto začala všemi způsoby podporovat střeleckou zdatnost svých vojáků. Střílelo se ve stoje, vleže, vkleče, vsedě. Střílelo se na všechny možné vzdálenosti. Nejlepší střelci byli odměňováni. Soutěžilo se ve střelbě na pohyblivý cíl, ve střelbě v noci, ve střelbě za větru. Soutěžilo se na všech vojskových úrovních. Zkušenost z Búrské války se zdála ukazovat, že použitelnost kulometů proti "civilizovanému a inteligentnímu" (citace z dobových materiálů) je s ohledem na jejich omezenou pohyblivost bude přinejmenším sporná. Ale prostor bylo třeba palbou nasytit. Proto se cvičila rychlopalba. Bylo zakázáno používat uzávěrku zásobníku jinak, než jako prevenci proti znečištění nábojů v zásobníku a nabíjení jednotlivými náboji bylo přísně trestáno. Zásobník se nabíjel zásadně z nábojových pásků po 5 nábojích. Když lord Roberts odcházel do výslužby, tj. v roce 1904, jeho duch v britské armádě žil dál. Výsledkem bylo, že z hlediska střelecké zdatnosti neměl anglický Tommy v prvním desetiletí dvacátého století v Evropě sobě rovného. Bylo dokázáno, že v boji je schopen vystřelit až 35 mířených ran za minutu. Palba britských pěšáků byla vražedná. Přispíval k tomu také fakt, že britská armáda v té době byla profesionální sbor, cvičený soustavně po dlouhá léta, zocelovaný v koloniálních taženích.

Na německé straně byla situace výrazně odlišná. Pozorovatelé císařské armády si z Búrské války a z války mezi USA a Španělskem o Kubu odnesli názor, že nasycení prostoru palbou je nutné a že pušky Mauser jsou v daném okamžiku to nejlepší, co může armáda dostat.. Dále si odváží přesvědčení, že k nasycení prostoru palbou je nejvhodnější kulomet. Již v roce 1899 proběhly důkladné testy všech v té době známých kulometů a od roku 1901 byla německá branná moc vyzbrojována systematicky kulometry vynikající soustavy páně Maximovy. Tedy téže zbraně, kterou používá i britská armáda. Licence na tyto zbraně byla promptně zakoupena a kulomet pod označením Maschinengewehr 08 pro armádu vyráběla státní zbrojovka ve Špandavě. Ke kulometu byla vyvinuta vynikající lafeta (stojánek) Schlittenlafette 08. Dohromady pak lafeta spolu s kulometem a náhradními díly k závěru a náhradními hlavními tvořily Maschinengewehr Gerat 08 (System Maxim), kompaktní celek obsluhovaný na palebném stanovišti 2 muži. Jeho jedinou vadou byla hmotnost, která včetně vodní náplně chladiče kulometu ale bez munice činila zhruba 62 kg. V porovnání s britskou dělostřeleckou lafetou to ale byl zázrak mobility. Německá armáda jako asi jediná ve své době rozpoznala význam kulometu a s odpovídající vážností k němu také přistupovala. Každý pěší pluk byl vybaven 6 kulometry, tvořícími kulometnou rotu. Vojáci těchto rot byli považováni za elitní, jejich výběru byla věnována náležitá péče a byli důkladně cvičeni. Německá armáda vůbec měla ze všech kontinentálních armád asi největší pochopení pro technické novinky. A se zdarem je uplatňovala v praxi. Ačkoliv i Němci hleděli na střeleckou zdatnost svých pěšáků, přece jenom se jednalo o brance, kterým prostě nebyl střelecký výcvik vtlučen po léta tak pečlivě a intenzivně, jako britským profesionálům. A hlavně, jak již jsem řekl, taktická doktrína německé armády říkala, že k nasycení prostoru palbou je tu kulomet. Na lafetě, která zlepšuje přesnost střelby na velké dálky, s vysokou kadencí, obsluhovaný elitními vojáky (často děsloužícími a poddůstojníky, čímž se prodloužila doba, kterou bylo

možno věnovat výcviku) - specialisty. Mauserovka, tedy Gewehr 98 proto vstupovala do první světové války s plnou délkou tehdejší běžné pěchotní pušky, tj. 1255 mm, s klikou závěru trčící v pravém úhlu k podélné rovině zbraně, aniž by prošla nějakým vývojem směrem k zlepšení ergonomie nebo manévrovatelnosti a příručnosti zbraně. Prostě se bralo jako fakt, že Mauser je nejlepší. Invence konstruktérů a výrobní kapacity byly potřeba jinde. Ačkoliv již v roce 1904 vznikla puška Kar 98, kde mnohé tyto nedostatky již byly napraveny, první kusy této zbraně se dostaly k vojsku až v roce 1908. I když papírově měla Kar 98 tvořit výzbroj všech německých pěšáků, nebylo tak tomu plně ještě ani v roce 1918, natož pak v roce 1914. Zkrátka, německé priority ležely jinde. K tomu přistupovala i zcela jiná kultura země. Německo, se svými ohromnými úspěchy na poli vědy, s dokonale propracovaným systémem školství a branné přípravy, Německo, jež pochopilo sílu týmového ducha a jeho převahu nad anglosaským individualismem, bylo zemí, která jako první pochopila význam moderních nástrojů pro vedení války a plně se jala využívat. Přeprava vojska po železnicích, vzduchoplavba, zadovky, automobily v armádě - skutečnost byla podstatně odlišná od zažitého klišé zkostnatělé pruské armády. Skutečnost byla pravý opak.